

Sławomir Dorocki, Paweł Brzegowy

Spostrzeżenia z wdrażania idei *développement durable* i budowy społeczeństwa zrównoważonego we Francuskich Indiach Zachodnich i Gujanie Francuskiej w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku

Acta Politica nr 28, 39-55

2014

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sławomir Dorocki*, Paweł Brzegowy**

**SPOSTRZEŻENIA Z WDRAŻANIA IDEI
DÉVELOPPEMENT DURABLE
I BUDOWY SPOŁECZEŃSTWA ZRÓWNOWAŻONEGO
WE FRANCUSKICH INDIACH ZACHODNICH
I GUJANIE FRANCUSKIEJ
W PIERWSZYM DZIESIĘCIOLECIU XXI WIEKU**

Wstęp

Zamierzeniem niniejszego studium jest prezentacja strategii regionalnego rozwoju społecznego i gospodarczego departamentów Francji zamorskiej zlokalizowanych w Ameryce Środkowej i Południowej w oparciu o koncepcję *développement durable* (rozwoju zrównoważonego) zakładającego, iż gospodarka powinna rozwijać się w ścisłym powiązaniu z naturalnymi uwarunkowaniami przyrodniczymi. Rzeczoną ideę w przekonaniu Oliviera Dubigeona można rozumieć jako formę „kontraktu” pomiędzy współczesnym pokoleniem a pokoleniami przyszłymi¹. Na potrzeby niniejszego opracowania posłużono się tzw. ujęciem szerokim, obejmującym rozwój zrównoważony nie tylko przez aspekt środowiskowy, lecz również uwzględniającym gospodarkę opartą na wiedzy². Pozametropolitalne departamenty i regiony: Gwadelupa, Martynika i Gujana Francuska pomi-

* dr Sławomir Dorocki, Instytut Geografii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, e-mail: sdorocki@gmail.com.

** mgr Paweł Brzegowy, Instytut Geografii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, e-mail: pawel.brzegowy@uj.edu.pl.

¹ O. Dubigeon, *Mettre en pratique le développement durable: Quels processus pour l'entreprise responsable?*, Paris 2005, s. 7.

² E. Kina, *Rozwój zrównoważony w społeczeństwie informacyjnym – szanse i zagrożenia*, w: *Rozwój zrównoważony – zarządzanie innowacjami ekologicznymi*, red. R. Grądzki, M. Matejun, Łódź 2009, s. 9.

mo swej integralności z Republiką Francuską i Unią Europejską pod względem ekonomicznym przynależą do regionów najbiedniejszych. Poprzez wspieranie konkurencyjności przedsiębiorstw, modernizację rolnictwa, koegzystencję środowiska naukowego i biznesowego oraz rozwój sektora turystycznego czynione są starania w zakresie budowy ekonomicznej stabilności i *sustainable society* (społeczeństwa zrównoważonego). Dokonując analizy wybranych projektów społeczno-gospodarczych, edukacyjnych i technologicznych opartej na Schéma Régional de Développement Économique, Stratégie Régionale de l'Innovation i innych, w niniejszym opracowaniu ukazano praktyczne wykorzystanie konkretnych strategii w ciągu pierwszego dziesięciolecia XXI wieku. Przez termin „strategie” autorzy rozumieją plany i projekty przyjęte i rozpoczęte w realizacji podczas ostatniej dekady, których wdrożenie przez wzgląd na ich charakter może nastąpić tylko w perspektywie średnio lub długookresowej. Zważywszy, iż działania te wsparto na założeniu *développement durable*, w publikacji ukazano wpływ tej idei na prowadzenie proekologicznej działalności gospodarczej, kształtowanie jakości życia oraz świadomości społecznej Francuzów zamorskich.

Departamenty i regiony zamorskie Francji w Ameryce

Zgodnie z postanowieniami *Loi de départementalisation*³ oraz konstytucji z 27 października 1946 roku z części francuskich kolonii powołano *départements d'outre-mer* (DOM) – departamenty zamorskie⁴. Do historycznie najstarszych przynależą Gwadelupa, Martynika, Gujana Francuska oraz Réunion. Wytyczonym jednostkom nadano takie same prawa jak departamentom Francji metropolitalnej⁵, zaś ustawa regionalizacyjna z 1982 roku przyznała im ponadto status *régions d'outre-mer* (ROM) – regionów zamorskich. Od czasu reformy konstytucyjnej z 2003 roku klasyfikowane są one jako DROM – departamenty i regiony zamorskie.

³ Loi n° 46-451 du 19 mars 1946 tendant au classement comme départements français de la Guadeloupe, de la Martinique, de la Réunion et de la Guyane française.

⁴ R. Aldrich, J. Connell, *France's Overseas Frontier. Départements et Territoires D'Outre-Mer*, New York 2006, s. 65.

⁵ Art. 1er Loi n° 46-451 du 19 mars 1946 tendant au classement comme départements français de la Guadeloupe, de la Martinique, de la Réunion et de la Guyane française. Journal Officiel de la République Française.

Rys. 1. Położenie geograficzne departamentów zamorskich Francji w hemisferze zachodniej

Źródło: opracowanie własne.

Na mocy zorganizowanego w 2009 roku referendum 31 marca 2011 roku ustanowiono piątą DOM – zlokalizowaną w archipelagu Komorów Majottę. Pozostając integralną częścią Republiki Francuskiej, DOM wchodzi w skład Unii Europejskiej, nie partycypując jednak w układzie z Schengen i unii VAT. Gwadelupa, Martynika, Gujana Francuska oraz Réunion wraz z innymi terytoriami państw członkowskich UE należą do grupy *régions ultrapériphériques* (RUP) – wspólnotowych obszarów specjalnych⁶. Za najbardziej charakterystyczne cechy RUP przyjąć należy ich geograficzne oddalenie od Europy, wyspiarski charakter, klimat oraz gospodarki oparte na produkcji niewielkiej liczby towarów⁷.

⁶ Oprócz pięciu wyszczególnionych francuskich regionów peryferyjnych UE posiada jeszcze trzy inne. Należą do nich dwa autonomiczne regiony Portugalii: Azory i Madera oraz hiszpański region autonomiczny Wysp Kanaryjskich.

⁷ Artykuł 349. ust. 2 (dawny art. 299 ustęp 2 akapity drugi, trzeci i czwarty TWE) Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Przez wzgląd na geograficzne usytuowanie Gwadelupy i Martyniki zlokalizowanych w Małych Antylach w Ameryce Środkowej i Gujany Francuskiej położonej w północno-wschodniej części Ameryki Południowej, nazywane są one *les départements français d'Amérique* (DFA) – amerykańskimi departamentami Francji.

Dalszy rozwój społeczeństw i gospodarek DFA pozostaje uzależniony od zastosowania nowoczesnych instrumentów polityki regionalnej, współpracy różnorodnych podmiotów oraz właściwego wykorzystania środków unijnych. Dokonując charakterystyki strategii rozwoju społeczno-gospodarczego DFA, należy uwzględnić trzy zasadnicze grupy tematyczne: ich potencjał ludnościowy, potencjał gospodarczy oraz zasoby środowiska przyrodniczego.

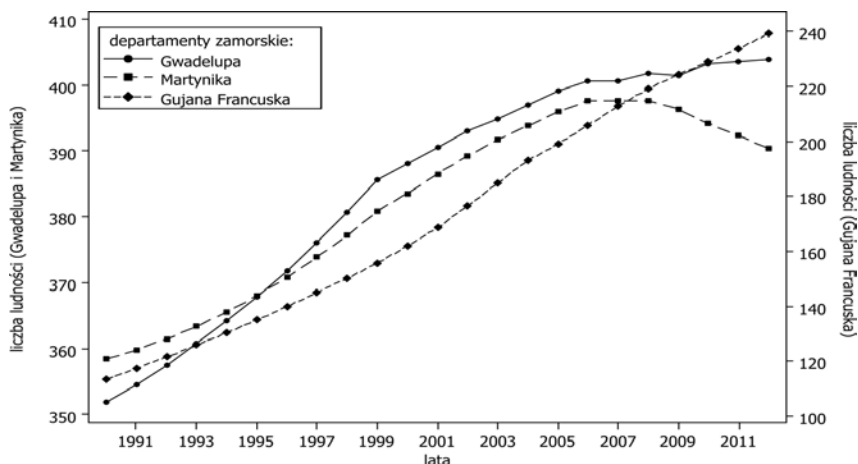
Potencjał ludnościowy i gospodarczy DFA

1 stycznia 2010 roku Gwadelupę zamieszkiwało 404 400 mieszkańców (wzrost o 19 tys. osób od 1999 roku). Począwszy od lat 50. XX stulecia wydłużeniu uległa przeciętna długość życia i wynosi ona obecnie 77 lat w przypadku mężczyzn i 84 lat dla kobiet, co stanowi wynik porównywalny z dwoma pozostałymi DFA. Przeciętny mieszkaniec departamentu w 2008 roku liczył 35,6 lat. Uwzględniając statystyki regionalne, Gwadelupa, po Gujanie Francuskiej i Réunion, pozostaje trzecim najmłodszym wiekowo regionem Francji. Stopniowemu obniżeniu ulega współczynnik dzietności. W 2007 roku na 100 kobiet przypadało 229 dzieci, natomiast rok wcześniej jeszcze 2338. W przypadku Martyniki jej populacja w 2010 roku nieznacznie przekroczyła 390 tys. mieszkańców (381 325 w 1999 roku). Podejmujący zagadnienie rozwoju demograficznego DFA Hugues Horatius-Clovis prognozuje, iż w 2040 roku liczba ludności tego departamentu może osiągnąć 450 tys. osób⁹. Pomimo że odnotowane w latach 1999–2009 tempo przyrostu naturalnego Gujany Francuskiej nieznacznie osłabło, nadal należy ona do najbardziej dynamicznych w DOM. W 2012 roku departament liczył 239 450 mieszkańców¹⁰.

⁸ S. Planson, *Projections de population aux Antilles-Guyane à l'horizon 2030*, INSEE, www.insee.fr/fr/themes/document.asp?ref_id=12113®_id=25&page=cahiers/ProjPop/CAG_PP07_03.htm (15.07.2013).

⁹ H. Horatius-Clovis, *Faible croissance de la population martiniquaise et vieillissement accéléré*, INSEE, www.insee.fr/fr/themes/document.asp?reg_id=23&ref_id=17063 (15.08.2013).

¹⁰ *La Guyane poursuit sa transition démographique*, „Antiane”, N° 76 – Guyane – Juin 2013, s. 29.

Rys. 2. Liczba ludności departamentów Antyli Francuskich i Gujany Francuskiej w latach 1991–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Statystyki i Badań Ekonomicznych (INSEE), Cahiers Antilles-Guyane, <http://www.insee.fr/fr/regions/guyane/collection.asp?id=188> (15.12.2013).

Podstawowe wskaźniki gospodarcze departamentów karaibskich są względem siebie zbliżone i wykazują niewielkie różnice. Znacznie większe dysproporcje makroekonomiczne występują między antylską częścią DFA a francuską Gujaną. Podstawą gospodarek antylskich są usługi wytwarzające w skali roku ponad 80% PKB. Zmniejszeniu uległa natomiast rola rolnictwa opartego na uprawie bananów, trzciny cukrowej, a w dalszej kolejności melonów, ananasów, awokado oraz w pomniejszym stopniu bazującego na hodowli bydła, owiec i trzody chlewnej. Gospodarka francuskiej Gujany opiera się na rolnictwie, górnictwie i leśnictwie oraz środkach pozyskiwanych z obsługi kosmodromu w Kourou, działającego w ramach Gujańskiego Centrum Kosmicznego. Pomimo prowadzenia wymiany handlowej z krajami karaibskimi i Ameryką Północną, najważniejszymi partnerami handlowymi DFA pozostają państwa członkowskie UE, zwłaszcza Francja¹¹. Przynależność w formie RUP do UE oraz obecność euro w stabilizujący sposób wpływają na stan regionalnych gospodarek. Departamenty karaibskie w 2008 roku posiadały 68 629 przedsiębiorstw, z kolei Gujana Francuska – 8584. Większość tychże firm prowadziła działalność w usługach, zaś największą ich

¹¹ *Echanges régionaux des Départements français d'Amérique: identification des facteurs de frein et des éléments de soutien à l'aide d'un modèle de gravité*, IEDOM 2011, www.iedom.fr/IMG/pdf/noteie_echanges_regionaux_dfa_072011.pdf (15.07.2013), s. 13.

liczbę odnotowano na Martynice (42,4%)¹². Rozwijana od lat 60. XX wieku branża turystyczna Francji amerykańskiej w ostatnim dziesięcioleciu uległa znacznej rozbudowie i umocnieniu. Ograniczane konsekwentnie od lat 90. ubiegłego wieku bezrobocie w każdym kolejnym roku pierwszej dekady XXI wieku przekraczało 20%. Zważywszy, że we wszystkich DFA niemal połowa osób bezrobotnych poszukiwała zatrudnienia dłużej niż trzy lata, miało ono charakter długookresowy. W zróżnicowaniu bezrobotnych na płeć przeważały kobiety, zaś ze względu na wiek – większość stanowiły osoby poniżej 30 roku życia.

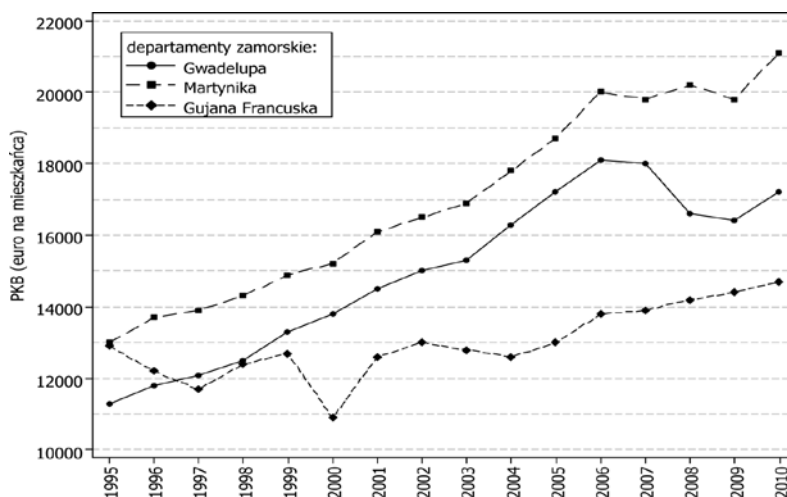
Zasoby środowiska przyrodniczego departamentów amerykańskich i strategia ich ochrony

Departament Gwadelupy o powierzchni 1780 km² pozostaje siedliskiem unikalnych lasów mangrowych zajmujących wraz z innymi obszarami leśnymi 69 tys. ha. Odznaczające się wysokim poziomem endemizmu, a stanowiące blisko 40 tys. ha lasy państwowe są zarządzane i chronione przez Office National des Forêts – ONF (Narodowy Zarząd Leśnictwa)¹³. Obserwowany współcześnie zanik formacji leśnych w głównej mierze jest wynikiem postępującej urbanizacji. Przez wzgląd na to, iż lasy namorzynowe i higrofilne pozostają siedliskiem cennych ekosystemów, a zarazem w naturalny sposób chronią przed cyklonami i tsunami, ich zachowanie jest szczególnie ważne. W ramach strategii *InterReg IV Caraïbes* realizowanej we współpracy z Université des Antilles et de la Guyane (UAG; Uniwersytetem Antyli i Gujany Francuskiej) na Gwadelupie prowadzone są eksperymentalne nasadzenia *Pterocarpus officinalis* – podstawowego gatunku drzewa występującego w przybrzeżnych regionach podmokłych. Użytki leśne zajmują niemal połowę z 1128 km² powierzchni Martyniki, obejmując swoim bogactwem około 400 gatunków drzew. Podobnie jak w przypadku Gwadelupy i tu realizowany jest program odnawiania obszarów leśnych. Źródłem finansowania tych działań są środki własne departamentu oraz te, które Martynika pozyskała w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich

¹² R. Jean, *Tableaux Économiques Régionaux Guyane*, INSEE 2009–2010, www.insee.fr/fr/insee_regions/guyane/themes/ter/ter2010/ter2010_gy.pdf (15.12.2013), s. 7.

¹³ *Office National des Forêts – Guadeloupe*, www.onf.fr/guadeloupe/@@index.html (15.12.2013).

(EFRROW)¹⁴. W końcu ostatniej dekady liczba zatrudnionych w przemyśle leśnym Martyniki wynosiła około tysiąca osób, zaś wygenerowane zyski oceniono na niemal 70 mln euro¹⁵.

Rys. 3. Wartość PKB *per capita* w DFA w latach 1995–2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Statystyki i Badań Ekonomicznych (INSEE), Cahiers Antilles-Guyane, www.insee.fr/fr/regions/guyane/collection.asp?id=188 (15.12.2013).

Największe zasoby leśne (96% powierzchni terytorium) posiada departament Gujany Francuskiej. Znajdują one zastosowanie w produkcji drewna będącego ważnym dobrem eksportowym (5970 ton w 2007 roku), dla którego główny rynek zbytu stanowią Karaiby i Francja metropolitalna¹⁶. Dzięki przyrodniczym zasobom Gujany Francuskiej UE posiada jedyny w swych granicach tropikalny las deszczowy. W regionalnym programie zrównoważonego zarządzania zasobami leśnymi zauważono, iż poza korzyściami przyrodniczymi i gospodarczymi lasy są miejscem generowania nowych miejsc pracy poprzez upowszechnianie

¹⁴ Celem funduszu jest finansowanie projektów z zakresu zrównoważonego rozwoju sektorów rolnictwa i leśnictwa, poprawy stanu środowiska naturalnego, a także rozwój turystyki oraz działanie na rzecz poprawy konkurencyjności gospodarki regionów państw członkowskich posiadających typowo rolniczą strukturę.

¹⁵ *Le rapport de gestion durable 2010 de l'ONF Martinique*, Office national des forêts 2011, www.onf.fr/martinique/++oid++e02/@/@display_media.html (15.12.2013), s. 37.

¹⁶ *La filière forêt – bois en Guyane, L'industrie du bois en Guyane*, L'Obséco, CCIG 2008, www.cr-guyane.fr/la-guyane/economie/le-bois (15.12.2013).

ekoturystyki¹⁷. Stwarza ona sposobność zapoznania się z miejscami o znaczących walorach przyrodniczo-kulturowych, dostarczając jednocześnie środków finansowych służących ich ochronie¹⁸.

W przeprowadzonej w 2009 roku akcji oczyszczania obszarów przybrzeżnych i dna morskiego departamentów karaibskich na powierzchni 33 ha wydobyto 98 m³ odpadów. Należy zauważyć, iż wykonanie tego przedsięwzięcia byłoby niemożliwe bez zaangażowania ponad 800 wolontariuszy, co stanowiło rzeczywisty wkład lokalnej społeczności w realizację zasady zrównoważonego rozwoju i krok w budowie *sustainable society*¹⁹. Wyrazem departamentalnej strategii ochrony przyrody uruchomionej po roku milenijnym jest również promowanie ekokonsumpcji, wprowadzenie segregacji odpadów i kompostowania jako naturalnej metody ich wykorzystania oraz organizowanie debat i wykładów otwartych w placówkach edukacyjnych i urzędach regionalnych. Tym samym urzeczywistniana jest wizja społeczeństwa ekologicznego, będącego federacją niewielkich lokalnych grup żyjących w symbiozie ze środowiskiem. Wdrażaną w ten sposób *social ecology* (społeczną ekologię), według Zbigniewa Piątka, traktować należy jako program moralnej odnowy ludzkości oparty na nowej świadomości ekologicznej, której odzwierciedleniem jest sprzeciw wobec niszczenia przyrody²⁰.

Strategiczne kierunki rozwoju gospodarczego DFA na przykładzie *Schéma Régional de Développement Économique*

Podstawowym zadaniem *Schéma Régional de Développement Économique* (SRDE; Regionalnego Schematu Rozwoju Gospodarczego) jest promowanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego, umacnianie stabilizacji gospodarczej oraz zwiększanie atrakcyjności ekonomicznej regionów metropolitalnych i zamorskich Francji. Przedstawionej poniżej strategii nie należy traktować jako dokumentu o charakterze zamkniętym, obowiązującego cały czas w postaci niezmiennionej. Przez wzgląd na to, iż ukształtowanie SRDE dokonało się w określonych

¹⁷ *Compétitivité de la filière forêt-bois de Guyane*, Préfecture de la région Guyane 2009, www.guyane.pref.gouv.fr/competitivite-de-la-filiere-foret-bois-de-guyane/ (15.12.2013).

¹⁸ B. Lisocka-Jaegermann, *Kultura w rozwoju lokalnym. Dziedzictwo kulturowe w strategiach społeczno-gospodarczych latynoamerykańskich społeczności wiejskich*, Warszawa 2011, s. 123–124.

¹⁹ *Initiative Française pour les Récifs Coralliens*, www.ifrecor.org/comite-local/guadeloupe/agir (15.12.2013).

²⁰ Z. Piątek, *Idea zrównoważonego rozwoju w kontekście ludzkich dziejów*, w: *Obszary badań nad trwałym i zrównoważonym rozwojem: monografia naukowa*, red. B. Poskrobko, Białystok 2007, s. 43–44.

warunkach społeczno-ekonomicznych będących stanami dynamicznymi, kolejna jej wersja pozostaje z dużym prawdopodobieństwem kwestią nieodległej przyszłości. Jak zauważył Grzegorz Dobrzański, rozwój zrównoważony, pozostający również myślą przewodnią SRDE, obejmuje nie tylko kwestie ekologiczne, ale także społeczne, polityczne i gospodarcze. W swym holistycznym ujęciu traktuje o relacji społeczeństwo–przyroda, dostępie do zasobów środowiska oraz równości społecznej²¹.

SRDE dla Gwadelupy i Martyniki przyjęty w 2006 roku ustanowił sześć obszarów działań: zwiększenie zatrudnienia poprzez system szkoleń, podnoszenie konkurencyjności przedsiębiorstw, ożywienie turystyki, rozwój innowacji, rozwój rolnictwa i rybołówstwa oraz inicjatywy na rzecz rozwoju zrównoważonego. We wstępie do strategii zauważono, iż postęp gospodarczy regionów jest nie tylko wynikiem działalności państwa, ale również impulsów społecznych podejmowanych na poziomie lokalnym. Pomimo że Karaiby pozostają rynkiem stosunkowo ograniczonym, gdzie siła nabywcza konsumentów wykazuje trend spadkowy, Francuskie Indie Zachodnie winny dążyć do większej integracji z Ameryką Środkową. Przyczynkiem ku temu jest rozbudowa sektora turystycznego dająca okazję do wymiany kulturowej i budowania powiązań międzynarodowych. Należy jednak ograniczać supremację turystyki pobytowej typu zbiorowego na rzecz aktywnej formy wypoczynku. Ponadto stwierdzono, że w nowym stuleciu podstawę produktu turystycznego Gwadelupy stanowić będą zasoby przyrodnicze i dobra kultury.

Kolejnym wyzwaniem dla regionów zamorskich w XXI wieku jest rozwój gospodarki opartej na wiedzy poprzez stymulowanie wybranych obszarów. Należą do nich edukacja i szkolenia, co przyczyni się do wzrostu tempa gospodarczego, innowacje (poprzez wsparcie ośrodków uniwersyteckich i badawczych) oraz infrastruktura informatyczna. Kontynuowana będzie popularyzacja kultury regionalnej, sportu i rekreacji prowadzących do indywidualnej i zbiorowej samorealizacji oraz integracji społecznej. W przypadku gospodarek regionalnych, w których nadal relewantną rolę odgrywa uprawa bananów i trzciny cukrowej, należy dążyć do stopniowego odchodzenia od niskotowarowego rolnictwa na rzecz usług i przemysłu²².

²¹ G. Dobrzański, *Wyzwania wobec edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju w szkolnictwie wyższym*, w: *Doskonalenie metod i form kształcenia ekonomiczno-ekologicznego w szkołach wyższych*, Białystok 2006.

²² *Schéma Régional de Développement Economique. Contribution de la Chambre Régionale de l'Économie Sociale et Solidaire de Martinique*, 2006, www.cress-martinique.org/IMG/pdf/SRDE_MARTINIQUE.pdf (15.12.2012), s. 5.

W trosce o zrównoważony rozwój gospodarczy zachodzi oczywista konieczność większego wykorzystania odnawialnych źródeł energii, racjonalnego użytkowania zasobów wodnych oraz efektywniejszego zarządzania odpadami, co stanowi kluczowy element ekonomicznego i ekologicznego stylu życia. Realizując politykę zrównoważonego rozwoju regionów, a w konsekwencji zmierzając do zrównania DFA pod względem cywilizacyjnym z regionami UE, trzeba zauważyć, że rodzi się potrzeba modernizacji systemu transportowego, przede wszystkim transportu morskiego. Działaniem priorytetowym w najbliższej przyszłości będzie zatem unowocześnienie podstawowej sieci transportowej, co przyczyni się do zwiększenia dostępności departamentów, ułatwiając napływ nowych inwestycji i poprawę warunków życia. Nie zapomniano także o prowadzeniu stałego monitoringu wzrostu transportochłonności gospodarki²³.

Zważywszy, że sektor MSP odgrywa kluczową rolę w tworzeniu nowych miejsc pracy, prowadząc tym samym do wzrostu gospodarczego, a przynależność do UE wzmacnia presję konkurencyjną, przedsiębiorstwa regionalne objęto odpowiednim wsparciem. Podstawowymi wyznacznikami tych działań pozostają: szkolenia (głównie dla liderów biznesu i kadry kierowniczej), doradztwo, oszczędność działania i maksymalizacja wydajności pracy. Zaakcentowano również, że procesy globalizacyjne wymuszają konieczność większego otwarcia sektora MSP Gwadelupy na rynek międzynarodowy²⁴.

Z wielorakich inicjatyw zaplanowanych w SRDE dla Gwadelupy wyszczególnić należy ponadto ułatwienia w dostępie do zamówień publicznych, tworzenie inkubatorów przedsiębiorczości, identyfikację i zagospodarowanie niszy regionalnych, większe nakłady na finansowanie badań rynku czy zorganizowanie systemu przewozów kabotażowych w transporcie towarów. Rozwój społeczno-gospodarczy departamentu jest wspierany przez umacnianie dialogu społecznego, promowanie zrównoważonego zarządzania środowiskiem oraz tworzenie sieci powiązań między światem badań, szkoleń i biznesu²⁵. Integralną częścią SRDE pozostaje monitoring wdrażania poszczególnych jego elementów. Celem obserwacji jest osiągnięcie pożądaných efektów rozwojowych we wszystkich zadaniach planistycznych, zaś powinność ta czyniona jest przez Komitet Monitorujący²⁶.

²³ *Schéma Régional de Développement Economique de la Guadeloupe*, Région Guadeloupe 2006, s. 18–23.

²⁴ *Ibidem*, s. 50–52.

²⁵ *Ibidem*, s. 64–70.

²⁶ *Ibidem*, s. 84.

SRDE dla Gujany Francuskiej składa się z preambuły i trzech rozdziałów traktujących kolejno o terytorialnym zakresie diagnostyki i potencjale regionu, najważniejszych problemach i strategii rozwoju oraz o realizacji konkretnych działań. W opinii autorów raportu francuska Gujana pozostaje dogodnym miejscem do wdrażania strategii innowacyjności. Dokonanie gospodarczej dywersyfikacji w obszarach rolnictwa, rybołówstwa czy energetyki skutkować będzie przekształceniem departamentu w „zieloną technopolie” UE. Do najważniejszych wyzwań stojących przed Gujaną Francuską należą: dalsza modernizacja infrastruktury i zagospodarowania terenu, wzrost zatrudnienia oraz promowanie przedsiębiorczości²⁷. Przez wzgląd na unijną peryferyjność nadarza się sposobność wypromowania regionu jako europejskiej bramy do Ameryki Południowej. Czynione jest to poprzez triadę *TBS – tourisme, bioressources, spatial* (turystyka, biozasoby, centrum kosmiczne). Urzeczywistnieniem tych działań jest uruchomienie pięciu sztandarowych projektów obejmujących wykreowanie centrum rozwoju, promocję zasobów naturalnych, centrum biznesowe, promowanie Kajenny jako ważnego handlowego i turystycznego ośrodka tej części Ameryki, upowszechnianie ekoturystyki oraz dalszy rozwój przemysłu kosmicznego²⁸.

W *Le programme des 30 actions* (Programie Trzydziestu Działań), który zamyka strategię, dokonano charakterystyki najważniejszych przedsięwzięć na rzecz zrównoważonego rozwoju stanowiących powtórzenie zapisów z SRDE dla Gwadelupy i Martyniki. W programie podkreślono konieczność tworzenia warunków dla integracji regionalnej i międzynarodowej (działania A3.1–A.3.8)²⁹. Gujana Francuska, wykorzystując swoje położenie geograficzne, zasoby naturalne, różnorodność kulturową, wysoki przyrost naturalny oraz ciągłą intensyfikację innowacyjną i technologiczną, dysponuje kluczowymi przesłankami do budowy społeczeństwa zrównoważonego. Zorganizowanie w departamencie okręgów przemysłowych najnowszej generacji z parkami naukowymi na wzór metropolitalnych Sophia-Antipolis czy Montpellier wymaga jednak nie tylko znacznych nakładów finansowych, lecz także większego skoncentrowania kadry wysoko wykwalifikowanej i zorganizowania odpowiedniego zaplecza naukowo-badawczego.

²⁷ *Schéma Régional de Développement Économique de la Région Guyane*, Région Guyane 2006, www.cr-guyane.fr/ressources/File/rp/srde.pdf (15.12.2013), s. 37–39.

²⁸ Por. *ibidem*, s. 44–53.

²⁹ *Ibidem*, s. 54–55.

Innowacyjność i postęp techniczny jako determinanty wzrostu gospodarczego

W założeniach strategii lizbońskiej innowacyjność pozostawała strategicznym celem społeczno-gospodarczym UE, jednak samo finansowe wsparcie Wspólnoty jest niewystarczające. Zachodzi zatem konieczność stymulowania kapitału społecznego, co w długiej perspektywie czasowej wytworzy solidny fundament pod rozwój innowacji. Czynnikiem warunkującym umocnienie gospodarki innowacyjnej jest współpraca i transfer wiedzy pomiędzy biznesem a nauką³⁰. Pobudzanie badań i innowacji stanowi jeden z priorytetów francuskiego programu rozwoju dążącego m.in. do podnoszenia wydajności realizowanych badań i szerszej – współpracy naukowej na arenie międzynarodowej³¹.

Jednym z narzędzi wdrażania polityki innowacyjnej w departamencie Martyniki jest *Stratégie Régionale de l'Innovation* (SRI; Regionalna Strategia Innowacji) skupiająca w ostatniej dekadzie niemal dziesięć ośrodków badawczych. Program realizowany przy wsparciu finansowym Republiki, regionu oraz UE został opracowany przy udziale m.in. Délégation Régionale à la Recherche et à la Technologie de Martinique (DRRT; Regionalnej Delegacji ds. Badań i Technologii Martyniki) oraz l'Association Martiniquaise pour la Promotion de l'Industrie (AMPI; Departamentalnego Stowarzyszenia na rzecz Promocji Przemysłu). W przekonaniu Élizabeth Landi, przewodniczącej Komisji ds. Szkolnictwa Wyższego, Badań Naukowych i Innowacji przy Radzie Regionalnej, pojęcie innowacyjności nie może być utożsamiane tylko z nowymi technologiami, lecz przede wszystkim z procesem zarządzania przedsiębiorstwem i metodyką produkcji³².

Badania prowadzone w obszarze rolnictwa Martyniki w ostatnim dziesięcioleciu koncentrowały się głównie wokół dywersyfikacji i zróżnicowania upraw oraz na rozwoju alternatywnych systemów produkcji żywności. Szczególnie ważna pozostaje kwestia upraw ekologicznych, tworzenie nowych hybryd czy zwiększenie genetycznej odporności roślin na wybrane gatunki szkodników. Najważniejsze projekty w zakresie udoskonalania techniki rolniczej realizowano w Centre Technique de la Canne et du Sucre (CTCS) oraz Pôle Agroalimentaire

³⁰ *Gospodarcza koegzystencja środowiska, nauki i biznesu. Raport z badań*, red. P. Bębenek, Opole 2011, s. 6–7.

³¹ S. Dorocki, *Gospodarka oparta na wiedzy w założeniach strategii lizbońskiej na przykładzie Francji*, w: *Rola przedsiębiorczości w gospodarce opartej na wiedzy*, red. Z. Ziolo, T. Rachwał, Warszawa–Kraków 2008, s. 177.

³² *Stratégie Régionale de l'Innovation: une vision durable pour des entreprises compétitives*, całość, www.technopolemartinique.org/Strategie-Regionale-de-l.html (15.12.2013).

Régional (PARM; Regionalnym Centrum Żywności). W innowacyjnej technologii FIBandCO do produkcji powłok z włókien roślinnych wykorzystano zdrewniałe części banana. Naturalna okleina z włókna bananowca stała się ekologiczną alternatywą dla plastiku. Cienkie elastyczne arkusze mierzące 1,30 m na 3,50 m znalazły zastosowanie w przemyśle meblarskim i samochodowym³³. Uruchomiona tym sposobem przez przedsiębiorstwo Vladimira Hayota linia produkcyjna jest przykładem syntezy nauki i biznesu na poczet regionalnej innowacyjności. Znaczący wkład w rozwój naukowo-technologiczny departamentu ma również Agence de Développement Économique de la Martinique (ADEM; Agencja Rozwoju Gospodarczego Martyniki), Centre d'Etude et de Recherche en Economie, Gestion, Modélisation et Informatique Appliquée (CEREGMIA; Centrum Studiów i Badań Ekonomii, Zarządzania, Modelowania i Informatyki Stosowanej), a także zajmujący się innowacjami w inżynierii ITEC-CEEI działający w ramach Technopole Martinique.

Realizując strategię edukacji dla zrównoważonego rozwoju, w 2007 roku uruchomiono działanie *L'École agit! Le Grenelle environnement à l'École*. Traktowało ono o racjonalnym wykorzystaniu departamentalnych zasobów wody i energii, poszanowaniu różnorodności ekologicznej oraz budowie międzynarodowej solidarności³⁴. Zważywszy na interdyscyplinarne podejście takiej formy edukacji, projekt należy potraktować jako niezwykle perspektywiczny, zespalający płaszczyznę regionalną z krajową, a w dalszej kolejności z globalną.

Przyjętą przez Gwadelupę z końcem 2009 roku SRI podzielono na cztery podstawowe grupy dzielące się na 18 działań. Obejmują one konsolidację i rozwój kultury innowacji, promocję innowacyjnych projektów w przedsiębiorstwach, wsparcie szkolnictwa wyższego w zakresie badań naukowych oraz wzmocnienie regionalnego systemu innowacji. Pośród wyszczególnionych działań na uwagę zasługują szkolenia z zakresu zarządzania projektami, współpraca między laboratoriami naukowymi i firmami czy przedsięwzięcia na rzecz zwiększenia atrakcyjności ośrodków naukowych departamentu³⁵. W 2006 roku w porównaniu z pozostałymi DOM Gwadelupa posiadała najbardziej rozbudowany sektor naukowy. Niemal 830 osób, w tym 500 naukowców, pracowało w dziedzinie re-

³³ *FIBANDCO: Le bananier, unproduit de luxe*, 7 kwietnia 2011 roku, <http://technopole-martinique.net/FIBANDCO-Le-bananier-un-produit-de.html> (15.12.2013).

³⁴ *L'École agit! Pour le développement durable*, Bulletin officiel n° 10, 5 marca 2009 roku, www.education.gouv.fr/cid23936/mene0900177n.html (15.12.2013).

³⁵ *Les enjeux pour l'industrie guadeloupéenne de Demlin*, INSEE, http://insee.fr/fr/themes/document.asp?reg_id=26&ref_id=16930&page=etudes_detaillees/drire/drire_37.htm (15.12.2013).

cherche et développement (R&D) – badań i rozwoju. Badania realizowane przez poszczególne instytucje we współpracy z UAG dotyczyły zdrowia, żywności, kontroli zużycia energii, praktyk kulturowych oraz zagrożeń naturalnych. Po raz kolejny zaakcentowano, iż podstawowym wyzwaniem w rozwoju regionalnych innowacji jest wypracowanie ścisłych struktur łączących naukę i gospodarkę. To też od 2007 roku w ramach programu *Synergile* zainicjowano współpracę przedsiębiorstw, ośrodków badawczych i organizacji szkoleniowych³⁶.

Wartym podkreślenia działaniem pozostaje również wdrożenie Ramowej Dyrektywy Wodnej (RDW)³⁷. Do końca 2015 roku planowane jest osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego i chemicznego wód powierzchniowych i przybrzeżnych. Aby uzyskać takowy poziom, w pierwszej kolejności należy ograniczyć emisję substancji niebezpiecznych produkowanych przez regionalny przemysł, a w szczególności odpadów toksycznych. Realizacja RDW przewiduje również instalację odpowiednich zabezpieczeń osób i mienia przed zagrożeniem powodziowym.

W celu zapewnienia właściwego rozwoju urbanistycznego i gospodarczego w 2001 roku przyjęto *Schéma d'Aménagement Régional* (SAR) – Regionalny Schemat Planowania³⁸. Strategia uwzględniająca różnorodne aspekty zrównoważonego rozwoju na kolejnych 15 lat ustanowiła wytyczne w zakresie środowiska naturalnego, infrastruktury i planowania przestrzennego. Najważniejsze zadania realizowane w ramach SAR zakładają integrację terenów wiejskich z obszarami naturalnymi, na których są zlokalizowane, rewitalizację głównych ośrodków miejskich poprzez tworzenie dzielnic usługowo-rozrywkowych, eliminację slumsów, przebudowę lub budowę obiektów sportowych oraz dalszy rozwój portów morskich i lotniczych³⁹. Coraz szersze wykorzystanie po 2000 roku w budownictwie

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 października 2000 roku. Celem RDW jest ustanowienie wspólnej polityki wodnej. Przypomina ona państwom członkowskim o konieczności racjonalnego korzystania z zasobów wodnych, nawiązując tym samym do zasady zrównoważonego rozwoju. Transpozycja postanowień dyrektywy do prawa francuskiego nastąpiła na mocy ustawy z 21 kwietnia 2004 roku.

³⁸ SAR w przypadku DOM pozostaje podstawowym narzędziem planowania przestrzennego obejmującym rozwój regionalny, ochronę gruntów rolnych oraz ochronę dziedzictwa naturalnego i historycznego.

³⁹ *Schéma d'Aménagement Régional de la Guadeloupe en 10 questions, 10 réponses*, Région Guadeloupe 2008, www.cr-guadeloupe.fr/upload/documents/saren10q10r.pdf (15.12.2013), s. 3.

DFA systemu Haute Qualité Environnementale (HQE) jest przykładem proekologicznej urbanistyki wdrażanej w metropolii od lat 90. ubiegłego wieku⁴⁰.

Wyrazem innowacyjnego postępu Gujany Francuskiej jest zlokalizowane w okolicach Kourou Gujańskie Centrum Kosmiczne. Francusko-europejska inwestycja uruchomiona w 1968 roku położona jest w odległości około 500 km na północ od równika. Gujańskie Centrum Kosmiczne stanowi najnowocześniejszy i najważniejszy element regionalnej gospodarki. Zgodnie z danymi z 2011 roku wytworzyło ono 15% PKB departamentu, zatrudniając niemal 1600 pracowników w firmach bezpośrednio lub pośrednio powiązanych z jego działalnością⁴¹. Słuszna jednak pozostaje opinia, iż obok CSG obszar innowacji technologicznych i przemysłowych departamentu pozostaje słabo rozwinięty. Powołana w 1999 roku pozarządowa Groupement de Recherche et d'Innovation pour le Développement (GRID; Grupa ds. Badań i Innowacji na rzecz Rozwoju) w okresie ostatniego dziesięciolecia podejmowała starania w zakresie wspierania rozwoju społeczno-gospodarczego departamentu poprzez generowanie nowych miejsc pracy i promowanie inicjatyw szanujących człowieka i środowisko naturalne.

Zakończenie

Departamenty Francji w Ameryce zlokalizowane na peryferiach UE po roku milenijnym rozpoczęły szereg inicjatyw zmierzających do budowy *sustainable society*. Zaprezentowana w *Schéma Régional de Développement Economique* i programach towarzyszących strategia progresu społeczno-gospodarczego poszczególnych DFA pozostaje zgodna z zasadą zrównoważonego rozwoju. Obdarzone bogatym kapitałem naturalnym regiony amerykańskie w idei *développement durable* nie upatrują rozwojowej bariery, lecz perspektywiczną sposobność ożywienia ekonomicznego i podwyższenia wskaźnika jakości życia. Przeanalizowane w niniejszym opracowaniu strategię i plany dążą do zaspokojenia podstawowych potrzeb socjalnych, edukacyjnych, zdrowotnych i ekologicznych społeczności DFA. Czynione jest to poprzez ochronę i właściwe wykorzystanie zasobów przyrodniczych, zastosowanie energii odnawialnych, utrzymanie pro-

⁴⁰ Do priorytetowych działań w ramach HQE należą: zmniejszenie szkodliwego wpływu procesu produkcji na środowisko, zarządzanie energią, wodą, odpadami, higieną użytkowania. K. Mysiak, *Strategia rozwoju miast francuskich w myśl zrównoważonego rozwoju na przykładzie wybranych projektów urbanistycznych realizowanych we Francji*, w: *Homo naturalis. Człowiek, przyroda, przestrzeń w myśl rozwoju zrównoważonego*, red. R. Masztalski, Wrocław 2010, s. 54.

⁴¹ *Economie du spatial*, www.cnes-csg.fr/web/CNES-CSG-fr/9759-economie-du-spatial.php (15.12.2013).

porcji pomiędzy konsumpcją a inwestycjami, ożywienie innowacyjne i technologiczne oraz gospodarczą koegzystencję nauki i biznesu. Wdrożenie idei rozwoju zrównoważonego we Francuskich Indiach Zachodnich i Gujanie Francuskiej wymaga zastosowania w praktyce nowoczesnych technologii związanych z gospodarką opartą na wiedzy. Za przyczyną podjętych w pierwszej dekadzie XXI wieku działań nastąpiło integracyjne zbliżenie Gwadelupy, Martyniki i Gujany Francuskiej z częścią metropolitalną i UE, zaś w perspektywie długookresowej zamorscy Francuzi uczynili wyraźny krok w kierunku społeczeństwa zrównoważonego.

Streszczenie

W opracowaniu zaprezentowano strategię regionalnego rozwoju społecznego i gospodarczego z uwzględnieniem koncepcji *développement durable* (rozwoju zrównoważonego) w departamentach Francji zamorskiej: Gujanie Francuskiej, Gwadelupie i Martynice, zlokalizowanych w hemisferze zachodniej. Francuzi zamorscy poczynili starania zmierzające do ograniczenia konsumpcyjnego stylu życia oraz propagowania sposobów gospodarowania chroniących środowisko naturalne i wspierających zachowanie równowagi przyrodniczej. W opracowaniu ukazano potencjał ludnościowy i gospodarczy wskazanych departamentów oraz zważono na instytucje wspierające rozwój regionalnych innowacyjności. Po przeanalizowaniu *Schéma Régional de Développement Économique* wskazano wybrane przykłady praktycznego zastosowania idei *développement durable* w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku oraz jej znaczenie w budowie społeczeństwa zrównoważonego.

Słowa kluczowe: Gujana Francuska, Gwadelupa, Martynika, rozwój zrównoważony, SRDE

FRENCH WESTERN INDIES AND FRENCH GUIANA SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT STRATEGIES IN THE FIRST DECADE OF 21ST C.

Summary

This study is intended to present the regional social and economic development of the Overseas France in the Caribbean America and South America. Despite their integrity with the Republic and European Union such extra-metropolitan departments and regions

as: Guadeloupe, Martinique and French Guiana, are classified as the poorest regions in terms of economic development. Efforts are undertaken to build their economic stability and sustainable society through supporting business competitiveness, modernization of agriculture, coexistence of research and business circles and development of the tourist sector. Based on Schéma Régional de Développement Économique, Stratégie Régionale de l'Innovation and putting under analysis selected social, economic, educational and technological projects, the article demonstrates practical utilization of specific strategies throughout the past decade. Through the term „strategies” the author understands plans and projects approved and developed during the last decade, which, due to their scope, might only be streamlined in the long-term perspective. Considering that these plans were based on the policy of sustainable development, the publication demonstrates how the idea (concept) can affect pursuing pro-environmental economic activity, shaping the quality of life and social consciousness of the Overseas Frenchmen.

Key words: French Guiana, Guadeloupe, Martinique, social and economic development, sustainable society